

alakult és tovább bővülő Európai Unió jogrendjéhez történő illeszkedés, egyszersmind (kibővítve a „mélységi” ellenőrzéssel) a külső határok teljes körű és egységes rendszerű megerősítése adta. Egyúttal napjainkig sem lezáruló kiegészítő szabályozást igényelt a globális migrációs nyomás biztonsági kockázatainak (nyílt vízi határokon át megkísérelt vagy egyéb úton próbálkozó illegális belépés) ellensúlyozása. E tekintetben alapos okkal, mindenestre különféle kiindulású ellenvélemények keresztüztében, be kellett építeni a szabályozásba – adott határszakaszokra nézve, eseti jelleggel és időleges érvénnyel – a belső határellenőrzés módozataihoz való részleges visszatérés lehetőségét. Ilyen, széleskörűen egyeztetett gyakorlat lépett életbe 2011-ben a német–dán, valamint a francia–olasz határon.

*

A „schengeni határ” intézménye a belső határellenőrzés (felszereltség, személyzet) kiiktatásával EU-szinten ezermilliárdokat takarít meg a gazdaságoknak, a büdységnek és a gazdasági szereplőknek. Ha ezzel az állampolgár közvetlenül nem is vethet számot, úgy az akadálytalan határátlépés élménye, tapasztalata – azzal együtt, hogy biztonság a külső védelem útján garantált – nem elhanyagolható tényező a pozitív „határ-érzet” „határ-tudat” kiformalódása szempontjából. Láttuk, átél-tük: micsoda revelációként hatott annak idején mindkét oldalon a vasfüggöny lebontása. Csekélyebb nyomatékkal bír, ám ugyancsak emlékezetes példa (nyilván az osztrák szerkesztésű folyóirat kedvéért említve): hét évtizedes elzártág után az etnikai-kulturális törzsterületétől elszakított Dél-Tirol civil jogú „újraegyesítése” az Ausztriánál maradt résztartománnyal.

A „határok nélküli Európa” napi megtapasztalása az EU-polgár elementáris élménye, egyben a közösség egyik legkézzelfoghatóbb, semmi EU-szkepticizmussal ki nem oltható vívmánya. Felbecsülhetetlen nyereségének tarthatja mindenekelőtt a nemzetközi turizmus. Az elemzés erre vonatkozóan mellékeli az osztrák statisztika kimutatását, ami szerint az ország idegenforgalmi volumene (s nyilván bevételi hozama is) 1969 óta, a háború utáni stagnálást követően bő négyszeresére nőtt. Bemutásra kerül egy négyes aspektusú mérési modell is, amely a határtényező

jelentéstartalmát kognitív, affektív, érzékszervi vagy akár esztétikai megközelítésben képes értékelni. Az értékelésekben a pozitív benyomások mindig váltakoznak negatívakkal. A pozitívumok idővel természetesen akár megszokottá is válhatnak, és a mindennapokban inkább a negatívumok kerülnek előtérbe. Ilyen vonatkozásban némileg kijózanítóak egy 2011-ben eszközölt osztrák közvéleménykutatás eredményei – több évvel a keleti schengeni határ továbbtolódása után. (Miután Ausztria keleti szomszédai mint 2004. évi új EU-tagok 2007-ben bebocsátást nyertek az övezetbe.) A válaszadók erős többsége ekkor pozitívan ítéli meg a belső határok felszabadítását, közel egyharmad arányban azonban a negatív értékítéletet választják. Ez alapvetően a keleti bővítés hatásait érinti. E tekintetben 50% feletti arányban fájjalják a felerősödő bűnözést, illetve a tovább szélesedő bevándorlást. Körülbelül ugyanennyien üdvözlik ugyanakkor az életbe lépő schengeni bővítés sok irányú gazdasági nyereségét.

A szerző a hildesheimi egyetemen (Németország) tevékenykedik. A témában publikált nagyobb munkája: *Schengen. Zur Manifestation von Grenze und Grenzschutz in Europa* (Hildesheim, 2012).

Komáromi Sándor

Csődöt mondott-e a multikulturalizmus Nagy-Britanniában?

Heath, Anthony and Demireva, Neli: *Has multiculturalism failed in Britain? = Ethnic and Racial Studies*, 37. Vol. 2014, 11. No. 161–180. p.

A nyugati országokban általánosan elterjedt azon vélekedés, miszerint a multikulturalizmus programja – amelynek célja az volt, hogy elismerést biztosítson etnikai-vallási csoportoknak és az általuk képviselt kultúrának – csődöt mondott. Sőt mi több, nemcsak hogy nem segítette elő az integrációt, de szabályosan konzerválta a közösségek elkülönülését, és mindez káros következményekkel járt a társadalmi bizalomra és szolidaritásra nézve. A kritika az alábbiakat veti a multikulturalizmust támogató politikák szemére. A multikulturalizmust támogató intézkedések a

közösségek különélését segítik elő, vagyis az egyes etnikai csoportok párhuzamos egymás mellett élését a társadalomban. Ezek a politikák inkább a „kötődést” támogatják, nem pedig a társadalmi tőkék közötti hídverést. Az így megerősített, párhuzamos közösségek fenntartják saját etnikai normáikat és értékeiket, amelyek között akad olyan is, amely ellentétes a szélesebb társadalom értékeivel (pl. a nőekkel való bánásmód), ez pedig ellenségeskedéshez és bizalmatlansághoz vezet a többség és a kisebbség között. A különálló közösségek és a szélesebb társadalommal való azonosulás hiánya pedig termékeny táptalaja a radikalizálódásnak.

A kritikusok között nagy az egyetértés, hogy ezen politikák problémás következményei főleg a muszlimokat érintik Nagy-Britanniában. Másrészt azt is feltételezik, hogy a párhuzamos életvitel egyik generációról a másikra öröklődik. Az újonnan érkező bevándorlók természetesen saját etnikai csoportjukhoz fordulnak társadalmi, érzelmi és egyéb gyakorlati támogatásért, különösen olyan népcsoportok esetében, amelyek nem beszélnek angolul. A kritikusok viszont ennél tovább mennek: szerintük a multikulturális politika hatására olyan erős, befelé forduló közösségek jönnek létre, amelyek generációkon át fennmaradnak, és amelyek éles határvonalat húznak a többségi társadalom és a kisebbségek között. Azt is állítják továbbá, hogy a közösségek hagyományos gyakorlatainak fenntartása, azaz a kötődés nem kompatibilis a társadalmi tőkék közötti hídveréssel, a brit értékek iránti elköteleződéssel. Magyarán csupán két út áll az etnikai-vallási kisebbségek előtt: a szegregáció vagy az asszimiláció.

A cikk szerzői nem tagadják, hogy lehetnek olyan okok, amik arra késztetik a bevándorlók, különösen a külföldön született, felnőtt korban érkező migránsok egy részét, hogy a kritizált magatartásformákat kövessék. Azoknál, akiknek szándékukban áll hazatérni vagy még nem élnek elég régóta Nagy-Britanniában ahhoz, hogy állampolgárságot folyamodjanak, természetes, hogy inkább etnikai, mint brit identitással rendelkeznek. Azt várhatnánk azonban, hogy a másod-harmad generáció képviselői már nagyobb fokú integrációt mutatnak. A kérdés tehát az, hogy a multikulturális politikák valóban generációkon átívelve is akadályozzák-e a társadalmi és politikai integráció normálisnak tekinthető folyamatát.

A kutatás három aspektusra irányul: a Nagy-Britanniával való azonosulásra, a szimpátia hiányára a fő társadalommal szemben és a politikai radikalizálódásra. Mivel generációkon átnyúlva elég nehéz ezt vizsgálni, a kutatás olyan etnikai csoportokban figyeli meg ezeket a tényezőket, amelyek kultúráját valamilyen formában elismerte a politika. A kutatás célja nem az, hogy a multikulturalizmus jogosságáról firtassa, hanem hogy empirikusan felmérje, hogy a kritikusok által emlegetett korrózió valóban bekövetkezett-e Nagy-Britanniában.

A cikk a következő módon épül fel. Az adatok és a legfontosabb változók bemutatása után a szerzők leírják az eredményeket, és felvázolják, hogy az egyes etnikai-vallási kisebbségek generációi mennyire élnek párhuzamos életet. Ezt követően megvizsgálják a párhuzamos életek feltételezett korrózió hatásait: mennyire változtak az értékek, milyen a Nagy-Britanniával való azonosulás, a társadalmi távolság a többségi csoporttól és a részvételi hajlandóság erőszakos tüntetésekben. Végül modellezik az adatokat, és tesztelik, hogy a generációs változások mintái eltérnek-e a különböző etnikai-vallási csoportok között, valamint hogy a változás mértéke összefüggésben van-e a kirekesztettség és az előítélet érzésével.

A vizsgálat eredménye azt mutatja, hogy a társadalmi tőkéhez való erős kötődés békésen megfér az integráció iránti pozitív érzelmekkel, az erős brit identitással és a fehérekkel szembeni kismértékű ellenérzésekkel. A generációk közötti változás bizonyos területeken gyorsabb, mint másokon: a leggyorsabb a brit identitást illetően, a leglassúbb pedig a társadalmi tőkéhez való kötődés terén. Az összes etnikai-vallási csoport túlnyomó többsége pozitívan viszonyul mind saját etnikai kultúrájához, mind a brit társadalomba való beilleszkedéshez. Csak egy szűk kisebbség képvisel szeparatista álláspontot, utasítja el a brit identitást, és támogatja a saría jog, illetve az erőszak alkalmazását.

Elképzelhető, hogy a látszólagos generációközi különbségek olyan zavaró tényezőknek tudhatók be, mint például a generációk eltérő kor-megoszlása. Lehet, hogy a fiatal férfiak egyébként is hajlamosabbak az erőszakos megmozdulásokat támogatására, és csak ezért nagyobb a második generációban az erőszak támogatottsága. Azt is meg kell vizsgálni, hogy a generációk közötti változás mértéke konzisztens-e a különböző etniku-

mokra nézve: vajon azokban a csoportokban, amelyek nem részesültek a multikulturális támogatási politika előnyeiben, gyorsabb vagy lassúbb-e a generációk közötti változás, mint ott, ahol volt ilyen (pl. a szikhek és a muszlimok esetében). Harmadrészt nem lehetséges-e, hogy az erőszakos tiltakozások támogatása a diszkrimináció és a társadalmi igazságtalanság érzésével függ inkább össze, mint a multikulturalizmussal?

A modellekből az derül ki, hogy inkább a fiatalok hajlamosak fekete, illetve ázsiai identitást felvenni. Emellett a második generációra sokkal jellemzőbb a brit identitás, mint az elsőre. Az is szembeszökő, hogy nem a muszlimok, hanem a feketék – főleg a karibi térségből származó csoportok – a legelutasítóbbak a brit identitással szemben. A kutatók a társadalmi tőkéhez való kötődést az azonos etnikumhoz tartozó barátok, szomszédok, templomok és egyesületek fontosságán mérték le. Az azonos etnikumú egyesületi tagság a fekete, illetve az ázsiai identitásuk számára a legfontosabb. A diszkrimináció egyéni és csoportos formában is növeli annak valószínűségét, hogy az illető inkább feketének, illetve ázsiainak érzi magát, mint britnek.

A társadalmi távolság tekintetében is jelentős generációs előrelépést láthatunk, de etnikai-vallási szempontból szinte ellentétes előjellel, mint az identitás esetében. A fekete népcsoportokat sokkal kevésbé zavarja a vegyes házasság egy fehér partnerrel, mint a dél-ázsiai etnikumokat, akik közül a pakisztániak a legelutasítóbbak. Jóllehet, a fekete csoportok kevésbé fogadják el a brit identitást, mégis kisebb az ellenállásuk a fehér emberekkel szemben. Ami az erőszak támogatását illeti, míg a (másodgenerációs) fiatalok esetében nagyobb a támogatottsága, nincs összefüggés az etnikai-vallási csoport és az erőszak között: a muszlimok sem hívei jobban az erőszaknak, mint más dél-ázsiaiak vagy a feketék. Megjegyzendő továbbá, hogy a fiatal férfiak kategóriája valószínűleg a többségi társadalomban is az a csoport, amely leginkább hajlamos az erőszakos megmozdulásokra, tehát ennek valószínűleg semmi köze sem a muszlim származáshoz, sem az etnikai radikalizálódáshoz.

Összefoglalásképpen tehát elmondhatjuk, hogy a társadalmi tőkéhez való kötődésnek nincsenek olyan súlyos következményei, mint ahogyan azt a multikulturalizmus kritikusan állítják. Ez még akkor is igaz, ha bizonyos dél-ázsiai népcsoportok, különösen a pakisztániak és a bangla-

desiek szívesebben házasodnak és barátkoznak a saját etnikumukon belül, hiszen mindeközben a lakó- és a munkahelyük nem különül el a többségi társadalomtól. A brit identitás elfogadása és a brit társadalomhoz való pozitív hozzáállás jól megfér az azonos etnikumú házasodási és barátkozási szokásokkal. Másrészt a generációközi változások és a multikulturalizmust támogató intézkedések nincsenek összefüggésben egymással: a muszlimok és a szikhek semmivel sem ragaszkodnak jobban saját hagyományaikhoz, mint például a feketék. Ami viszont jelentősen hátráltatja az integrációt, az a vélt vagy valós diszkrimináció és az a benyomás, hogy emiatt a csoport hátrányt szenved. Mindent egybevetve tehát a szerzők meglehetősen optimista képet festenek az etnikai kisebbségek integrációjáról az Egyesült Királyságban. Véleményük szerint azok, akik a multikulturalizmust támogató politikákat támadják, valójában tévednek.

Pethő-Szirmai Judit

Szerbia válaszüton: reformpolitika vagy felbomlás

Brey, Thomas: Serbien vor dramatischen Entscheidungen: Aufbruch oder Absturz? = Südosteuropa Mitteilungen. 54. Jg. 2014. 3. No. 18–27. p.

Szerbiában a 2012. évi választásokat követően 2014. március 16-án előrehozott parlamenti választásokra került sor, melyet átfogó reformigéreteivel a Szerb Haladó Párt (SNS) élén álló Alekszandar Vučić választási koalíciója meglepetésszerű, közel 50%-os szavazataránnyal nyert meg. Ezzel abszolút többséget szerzett a parlamentben. A „dpa” német hírügynökség délkelet-európai tudósítója május végén készült gyorsbeszámolójában ad előzetes értékelést a kormány és Vučić miniszterelnök korai ténykedéséről.

Az első kormánylépések mérhetetlen csalódást keltettek a megfigyelők sorában és nyilván nem kevés választóban. Gyakorlati reformok kitézése helyett egyelőre ugyanis azok lehetséges logikájával merőben ellentétes irányú, pusztán a kormánytámogatottságot, a miniszterelnök „népszerűségét” tartósító látszatintézkedésekre, eseti döntésekre került